

die fnuikende inconsequentie er meer dan genoeg moeilijkheden op te lossen zijn.

Deel 2 omvat acht artikels gewijd aan deelaspecten waarvan de vormgeving cruciaal is gebleken bij het omturnen van de klassieke school tot studiehuis. Diverse auteurs gaan in op de draagwijdte van achtereenvolgens

- de noodzaak tot het scheppen van een dialoogcultuur tussen lerenden en begeleiders;
- de wijze waarop het omdenken naar leerderbelasting uitgedrukt wordt in studielast(uren) stimulerend kan werken;
- het verschil tussen het concept 'studievaardigheden' (zie ook vorige recensie) en 'zelfstandig studeren' (waarbij vooral de gefaseerde overdracht van leerfuncties boeiend in kaart gebracht wordt);
- een ontwikkelingstraject voor leerlingen en docenten inzake actief en zelfstandig leren;
- de aansluiting tussen basisvorming en studiehuis (het cruciale derde jaar als brug);

- studiehuis en identiteitsontwikkeling van leerlingen (met belangwekkende notities inzake identiteitsbeïnvloedende schoolcultuurfacetten en het 'verborgen leerplan' van het studiehuis);
- de studiehuis-profielen (de geclusterde aandachtsgebieden die in de plaats komen van onze onderwijsvormen en studierichtingen) en de via hen te realiseren oriëntatie op vervolgonderwijs en beroepspraktijk;
- een aansluitingsproject vwo-Universiteit Amsterdam (een met concrete invullingen geardeerde bijdrage uit de mid-90s).

Deel 3 omvat zeven schoolbeschrijvingen, met dien verstande dat het manifest niet de bedoeling is modellen te geven (wat gezien het voorafgaande ook niet zou kunnen), maar wel veel handreikingen en ervaringen. Opnieuw een leerzaam, tot lering strekkend praktijkgericht verslag van bij onze Noorderburen, in afwachting van een Vlaams antwoord...

Wouter Brandt

Handboek vaardigheden

Handboek zelfstandig leren

- E. de Boer (red.): *Handboek vaardigheden. Basisvorming mavo/havo/vwo*. Leerlingenboek. Loenen aan de Vecht: Edumedia, 1997, 143 p., 490 BEF.
- E. de Boer e.a. (red.): *Handboek vaardigheden. Voor de tweede fase in het voortgezet onderwijs*. Leerlingenboek. Loenen aan de Vecht: Edumedia, 1998, 179 p., 470 BEF.
- E. de Boer (red.): *Handboek zelfstandig leren. Voor de tweede fase in het voortgezet onderwijs*. Docentenboek. Loenen aan de Vecht: Edumedia, 1996, 780 BEF.
- [In België gedistribueerd door Maklu, Somersstraat 13-15, 2018 Antwerpen, tel. (03)231 29 00, fax (03)233 26 59, E-MAIL info@maklu.be]

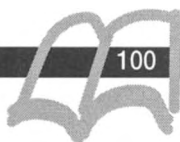
Deze drie handboeken vertrekken vanuit de visie dat goed leren actief en zelfstandig leren is. Leren in beperkte zin handelt over begrijpen en onthouden, over integreren en toepassen. Leren in ruime zin – en daar hoort zelfstandig leren bij – slaat op het totale leerproces, op het kunnen toepassen van een rist vaardigheden. De centrale stelling luidt: het leerproces kennen leidt tot het beter beheersen ervan en zo tot betere leerresultaten. Een stelling die duidelijk benadrukt om de leerlingen expliciet leren te leren. Zelfstandig leren wordt hier gedefinieerd als het leerproces waarbij de leerkracht de leertaak bepaalt en de kwaliteit van het leerproces bewaakt terwijl de keuze en bepaling van de leeractiviteiten onder de verantwoordelijkheid van de leerlingen vallen. In deze handboeken worden de belangrijkste vaardigheden die nodig zijn voor het zelfstandig leren, overzichtelijk bijeengebracht. De structuur van de drie publicaties is gelijklopend.

In deel 1 worden de stappen van het leerproces systematisch uit de doeken gedaan. De voorbereiding van het leerproces bestaat uit het oriënteren, de aanpak kiezen en het plannen. Dan volgt de verwerking met begrijpen en onthouden, integreren en verwerven en ten slotte toepassen. Deze verwerkingsstappen worden bovendien nog concreter gemaakt door ze te koppelen aan verschillende leertaken: koppelen van begrippen, feiten en woorden leren, exacte problemen oplossen en teksten begrijpen en leren. De laatste fase in het leerproces wordt gevormd door de controle, de beoordeling. De handboeken bieden voor deze laatste fase een aantal uiterst praktische checklists: controle op het leren, beoordelen van het leren, beoordelen van de inzet, beoordelen van het leren na een toets. Naast de grondige bespreking van de stappen in het leerproces wordt ook aandacht geschonken aan de metacognitieve vaardigheden zoals concentreren en motiveren.

Deel 2 gaat uitvoerig in op het verzamelen, structureren en beoordelen van informatie en op het presenteren ervan. Dit alles wordt steeds behandeld vanuit de invalshoek van de vaardigheden en de stappenplannen: welke leeractiviteiten moet je ontwikkelen om een bepaald leerproces te doorlopen? Deel 3 behandelt de onderzoeksvaardigheden van onderwerp kiezen tot verslag uitbrengen. Deel 4 bespreekt een viertal oplosmethoden: beslisproblemen, persoonlijke beslissingen, exacte problemen oplossen en ten slotte ideevorming. Deel 5 besteedt aandacht aan sociale en communicatieve vaardigheden zoals ik-boodschappen gebruiken, opkomen voor jezelf, feedback geven en krijgen, samenwerken en conflicten oplossen.

De docentenhandleiding bevat eveneens dezelfde vijf delen van het leerlingenboek. Daarnaast zijn achtergronden en praktische adviezen opgenomen over het aanleren en integreren van vaardigheden in de les. Deze praktische tips worden aangebracht onder de vorm van korte lessuggesties of praktijkverhalen in de kantlijn. Je kan dus voortdurend op zoek gaan naar een concrete vertaling van de theorie. De docentenhandleiding gaat verder in op verschillende instrumenten om zelfstandig leren vorm te geven zoals de werkwijzer of het logboek. Ook de o zo essentiële begeleiding van het leerproces komt aan bod. Het leren lijkt immers een onzichtbaar proces waar je als leerkracht geen vat op hebt.

Het leerlingenboek voor de *tweede fase* richt zich op de leerling van de derde graad secundair onderwijs die met dit handboek een referentiewerk krijgt om zich de verschillende vaardigheden eigen te maken. Uiteraard leren leerlingen vaardigheden door ze te oefenen; dit handboek biedt echter het noodzakelijke materiaal om het leerproces te expliciteren waardoor leerlingen er vat op krijgen. Daarnaast kan het handboek gebruikt worden als vangnet voor leerlingen die door de bomen het bos niet meer zien

en die leermoeilijkheden ervaren. Het leerlingenboek voor de *basisvorming* kent dezelfde opbouw en inhoud maar aangepast aan een doelgroep van jongere leerlingen van de eerste of de tweede graad secundair onderwijs.

Deze drie handboeken vormen een boeiende inspiratiebron voor leerkrachten die bezig zijn of aan de slag willen gaan met

leren leren en zelfstandig leren. Hierin vind je ideeën voor concrete stappen die je in een les kan zetten en de achtergronden om een globale leerlijn op schoolniveau te ontwerpen. Deze handboeken helpen je hoe dan ook vooruit in de overgang van leerstofgericht naar leerlinggericht vaardigheidsonderwijs.

Luc Vercammen

Werkmap studiemethoden

G. Van Aelst: *Werkmap studiemethoden*. Leuven/Appeldoorn: Garant, 1998, 89 p., 340 BEF.

Deze losbladige bundel richt zich in eerste instantie op studenten uit het hoger onderwijs. De werkmap is bedoeld om studenten te helpen bij hun studeerproces. De volgende onderwerpen komen aan bod: noteren tijdens de lessen; gebruiken, bewaren en ordenen van beschikbaar studiemateriaal; studietijd; begrijpen van leerstof; memoriseren van leerstof en ten slotte examens afleggen. Deze publicatie draagt in de titel het woord 'studiemethoden', maar het bevat

vooral een reeks studietips, inzichten en raadgevingen; de aandacht gaat minder naar de opbouw van vaardigheden en het leerproces. Na elk hoofdstuk volgt een praktische aanpak met een reeks oefeningen. Interessant is ook de bibliografie die na elk deel is opgenomen en die verwijst naar verdere literatuur over dat onderwerp.

Luc Vercammen